

Azért is szép Nagy Gábor:
Angyalaid mind repülni
tudnak,
Magyar Napló, 2011.

Minden költőben költők sokasága sűrűsödik.

Az árva lángésznek, aki szinte csak önmagában lelt tanyát, volt szerencsés fátuma is. Amíg futotta belőle, a hite szolgált katedrájául, innen hallottuk beszélni a rendeltetésről: „Költő vagyok – mit érdekelne / engem a költészet maga?” Külön igazság, a zseni igaza, de könnyen félreérthető alapvetés. Egy dolog ugyanis, hogy mindnyájan idők hosszú-hosszú láncában vagyunk a szem. És más dolog az extra öntudat; ha a lélek ráadás-erővel teljes. Mindenféle rajongás és tagadás joga a tradíció iránti fogékony-ságból következik. Vannak, akik életre születnek, s a mennyiség koszorúzza napjaikat. S vannak, akiket a születés-elmúlás szakadatlan sora teljes odaadásra készítet. Akár a szerelemben. Ők a múlandó és az egyedi ismétlődő ritmusából a megsokszorozódást érzékelik. Újra és újra végigfutja, átégeti és felszabadítja őket az örökkévaló: az egyetlen életnek ez a fajta átélése a személyiség különleges esélye.

A művészetben a legeredetibb, legmélyedtebb sarj is ellene mond, hogy itt lehetséges volna bárminő autogámia. Minden költőben költők sokasága sűrűsödik.

Nagy jelenségek és nagy egyszerűségek mélységeire figyelmeztet, hogy az ember, kivált a költőféle, másokban élheti különbözőségét. Amiképpen azonoságát is a többi emberben találja.

Hanem az ilyenféle osztozkodás szavakat ad össze, korok fölött vonuló képsorokat (hány százezer éve nézem is, amit meglátok hirtelen?), keménykezű építők szép csöndjét; gyűjt, halmoz – kapunk egy világnyi hagyományt. Vagy ki tudja, kapjuk a lázadás ösztökéjét, talán csak egy kis fesztelenséget.

Ám jó, az ilyenforma osztozkodás egyaránt friss gondolatokkal látja el a gondolkodót és a gondolat-talant: amaz többletet nyer, emez alapokat.

A költészet – de vékonyra koptatott igazság is ez, mégis úgy van! – utazás. Folytonos ingázás magunk és előzőink között; a magunk és a régiek örökös átélése. Természetes, mivel az alkotó azt a valóságot, melyet végigéreznie, mondjuk megmarkolnia, korrigálnia adatik, a társadalom közelében nyeri. Maradnia csakis önmaga mellett, bezárkózva absztrakcióinak búvóhelyén: programnak éppenséggel ez is program. De így

kiragadtatván a történelmet elszenvedők, vagyis az árnyalatok világának egy részéből, félhomályos szobákban, lappangó ideák és elgyengült, levegőtlen álmok kavargásában nem biztos, hogy meg tudja oldani feladatát; azt, hogy énjét a szépség és a nyomorúság közt megosztva szavakat adjon a szólni képtelenek szájába. A gondolkodni merészlelő és etikus művész pedig feltételezi, hogy művei majd a szellem báméskodásánál és a grammatikai ismeretknél többet tanúsítanak. (Írja a költő: „hogy díszei mind el ne vesszenek, / a legversebb pőreség sem elég valódi”. Nagy Gábor e szavai – legföljebb kérdés formájában – akár műhelyek jelmondatául is elmennének.)

A legeslegelső zsumnaliszta nem tett egyebet, mint saját valóságát utánozva, a jelenségek sokaságáról beszélt. A költő ellenben abban eltökélt, hogy nem fogy ki a paradoxonokból (a rokon lelkek a közös ellentmondások felfedezésében ismernek egymásra). A költő szemlélődik és makacsul ismételteti, hogy az adott világ nemcsak mennyiségileg, mélységét tekintve is kimeríthetetlen. Olyan meggyőződés ez, amelyben alig van nyoma a hit és a hitetlenség vitájának. Avagy hol a költő, akit ne csábítana, hogy élményeiben mélyebb értelmet lásson?

Az úgynevezett hitetlen költőket is ez a gyötrelem hajtja: hogy felfedezzék, kitágítsák és megjelenítsék, ezerféle újabb árnyalatban, a könyörtelent és a gyönyörűt. Mert könyörtelen is, gyönyörű is, hogy a jelenségek sokfélesége mögött egy kifogyhatatlan és ismeretlen bőség, színek, formák, Isten és a természet kompozíciói kavarognak. Csak azért, hogy lera-gadjon, névvel illesse és áthasonítsa őket a művész.

Mondjuk, hiszen sokan mondják, angyali és ördögi szerep ez. Fölcihelődni, és ösöktől támogatva éles világitásba hozni titkokat. Hódítani; érteni, becsülni és hangokkal összefűzni az ember csöndjét. *Prima occupacio* a nevetlen idegenben.

Nagy Gábor abból indul ki, hogy a lélek ereje bőséges muníció a végzetével viaskodó ember számára. Beleilleszkedik hát az élet a művészetbe: ne tessék mondani, hogy a sorsok (és műveik) semmire sem tanítanak. Majdnem valamennyi cselekedetünk történelmi tett, legalábbis a történelemben meríti erejét.

A hozzáállás formáit például honnan, ha nem e fel-emelő és egyúttal szánalmas emlékegyéből tanuljuk? Nincs szakmai hozzáértés, nincs ismeret, melyet ne múlta felül az élni tudás képessége.

Ember és ember boldogsága (ahogyan nyomorúsága is) egy és ugyanazon dolog, de mit érthet belőle az, aki nem veszi észre, hogy az egyetlen érzelem formailag csupa változatos arculat. A lélek ereje pedig az állhatatosságnál kezdődik, és Nagy Gábor azonmód nevekben fekteti le állhatatosságát. Hadd lássuk, iskolája miféle változatok iránti érzékenységre és állhatatosságra tanította őt. Elég világosan fejezi ki, a lírikusok mily fakultatív karába (olvassuk csak el mottóit) kíváncsozik, elég világosan fejezi ki, hogy ódzkodik az elmosódott megközelítésektől. S evvel szinte kizárja az egyensúlyi helyzeteket.

Nem meglepő, hogy Nagynak először is a gyerekkor küld kötelezvényt a hűségről. Ez valamiféle sorsbéli seregszámla is egyben. S máris a jövő szele borzolja meg azt a lírai szociográfiát, ami különben csupa lélekpuhító egyszerűség. „Tisztaszoba, kilátással a szilva- / fára, sem volt még; és budi az udvaron / csak, zöld hátú döglegyek és szünyogok / zsbongó mocsara. Gyerekszoba? A kert, / a gyümölcsös; s a szőlőhely pincéje: / háborús legendák sokszor silabizált / könyve. Apám innen lett a város panel- /erdejének Robin Hoodja... (A ház) Ez a bő, az életrajzi valóságból szabadon zuhogó líra éppen fordítottan aránylik a tárgyához. A nem különös, nem rendkívüli, nem a legeminensebb gyermekélet emléke impozáns nyitányává emelkedik egy múlt századi jellegzetes sorsportrénak. A kölyökidő helye, körülményei, kulturális kútfője betájolva. Az otthon kicsi birodalmából kitudott vadul gazdag egyszerűség, emlékek angyalképe, az emberi tartás eleven védpajzsai eltakarhatják-e azt a csatornát, amelyben a csélcsep élet sokrétűbben, zavarosabban és keserűbben forr?

Sajnos, muszáj felnőni. „Büszkén sorolom im a jussom, / tömbház tetején a lakásom, / pénzem is elég, mire jusson, / épp annyira terjed a vágyam. / Van még napi húsz cigarettám, / nem lesz zamatos, keserűbb se / szekszárdi vörösborom alján / az este csalóka derűje” (Bosszús, közönyös dal). Festőiség és kerekesség formai szépségei mögül, finoman ugyan, de előtűnik, hogy ez az esti zsáner nem a legédesebb napok tréningjeit idézi. Itt egy életforma elejtett motívumaiból inkább a gátlás, mint az ösztökélés rajzolódik ki. Pedig Nagy Gábor hol férfiasan tartózkodó,

hol dacos-fölényes vitalizmusa hallatlanul kívánja az ösztökélést. Íme, így kerekedik teljessé a sorsportré. „Nem tudom hát elmondani mégsem, / repedt cserép a szó. / Segíts arcod, füled, szád becéz-nem, / hadd legyenek kamasz csábító. // Gyámoltalan és védtelen vagyok / veled e vallomásban, / segíts: te lelkelem feloldozhatod / pogány vérvívő-áldomásban” (Könyörgés áldomásért). Habzsolása a mának? Az is. De némiképp nyugtalanító átgondolása is, kétszeres respektusa, mint amikor útra készül az ember.

Vissza, az *asztal körül a harangszóra néma áhítattal várakozó családhoz*.

Öregpapa, öregmama, a siheder, egy nyújtózkodó macska. S ott térdepel a házfal mögött, láthatatlanul, két óriás: a baj meg a boldogság. És ni: amott a kút, a pajta, a kiskert. Persze, mert minden kicsiség számít. A rendeződés, az alkalmazkodás. Örömek, rádöbbenések.

Nagy Gábor szerencsés – szerencsés a maga fogékonyságával, csodálatos földközelségével. Szerencsés, hogy nem mások által leírt papírérzelmek színpadán vizitálva kell magába szívnia az emberélet tapasztalatait. Sarjúrendek között? a borsóföldön? a kerítés fölött? – mindegy; az a fontos, hogy közvetlen közlőre nézi őt egy öregpapa, a keresztül-kasul áttalózott kert, a „dohos falak” zugában felnőtt apa. Az így is, úgy is megpróbáltatásul reámaradt paradicsomi hely, az otthon.

És milyen szerencsés Nagy Gábor, hogy jól tud olvasni arcokról. Olvasni a család, az utca, a mindennapi létezés mozdulatokba, elszólásokba, szemhunyorításokba, viccelődésekbe és káromkodásokba rótt törvénykönyvből.

Úgy tűnik, mintha ebben a világban a test volna az egyedüli kultusz, valami rögeszmésen egyszerű kultusz. Pedig egyáltalán nem így van. Egy kapu éppen csak megfaragott oszlopában, egy vödör megfoltozásában, a tisztaszoba meszelésében több a szellem, mint bizonyos okmányokban, textusokban és hamisan restaurált fóliánsokban. Mozdulat a mozdulattól, egy szemvillanás egy grimasztól, a nyers és csöppet sem gyöngéd legendák, egy tréfa a csöndig olykor mítoszba illő szenvedélyek ívét vonja magával.

Múlt és hagyomány, összes javaival és átkaival, jövőtlen kincseivel és bőkezű érzékiségével, nemtörődömségeivel és igazságaival, örök nyári égboltjával, meleg porával, köveivel, kertjeivel és csillagjaival – a beavatott szívében maga a költészet. Az! Nevezzük nyugodtan költészetnek, mivel nemcsak érzelmekről és árnyalatokról van szó: érzelmek és árnyalatok folytatásáról is.

A múlandóság száműzéséről. A képekben megelevenedő alakok és történések örökkévalóságáért azonban Nagy Gábornak a reményeivel és a reménytelenségeivel kell fizetnie: és kapunk tőle reményből, reménytelenségből egyaránt. S közben tudnia kell átadni magát annak a próbának, aminek kimenetele felől a szív már megbizonyosodott („ölelném ami teljes ami magvas / angyalporral pírral ha hamvas”). Egyelőre viszont az a kérdés, hogy az érzelmek kísérletét a szellem is szentesíti-e. Nagy Gábornál ugyan is a költészet kétszer van: tanúság szívben és észben. Talán mindnyájan kétszer vagyunk. Ásványok is, hajtások is. Ászkézis és élvezet, jég és láng.

Nagy Gábor inspiratív emlékeinek biztos testesülése és szállása a vers – a poézis, amely a végtelenhez viszonyítva mér. S minthogy térben és időben korlátlan, gyakran (sőt majdhogynem törvényszerűen) átkapaszkodik a tér és az idő látszólagos kerítésein. Ami megfogant az egyik dimenzióban, feltehetőleg létre fog jönni egy másik kiterjedésben is. De ki mondja meg, van-e teljességgel új gondolat, új forma? S ki tudja, a költészet a határtalan melyik szegletében, titkok és értékek mily kölcsönében igyekszik éppen meghatározni magát?

Adyban, lám Szapphó visszhangzik (*Sappho szerelmes éneke*) – utóvégre is az első állítólagos lírai költő asszony volt. És Ady belekezd egy versbe: „Adjon Isten békét, kedvet / Asszonyoknak, embereknek, / Sok örömet mindenkinek, / Pénzt, szerelmet, vágyat, hitet.” Ady belekezd, Nagy László folytatja: „Adjon az Isten / szerencsét, / szerelmet, forró / kemencét, / üres vékamba / gabonát, / árva kezembe / parolát...” Az egy országot absztrakt fényhiánnyal elöntő Babits („fekete fák és fekete ház, / fekete állat, fekete ember, / fekete öröm, fekete gyász, / fekete érc és fekete kő és / fekete föld és fekete fák, / fekete férfi, fekete nő és / fekete, fekete, fekete világ”) sötét pontjai Nagy Gábor ihletéből hullanak újra versbe: „fekete a kémény fekete a füstje / fekete a lélegzet füve / fekete a szíverek nyírfája / fekete a lehelet diója / fekete aranyat esnek / akik zihálnak / fekete a ház fala fekete az ablak” (*Az éjszaka hangjai*). A létezők gazdagsága jelenik meg abban, ha sokan érintik ugyanazt. Ady, Babits, Nagy László: talán az ő szavaikkal is össze van fűzve Nagy Gábor lírai szótára. De végül is abban és arrafelé keres az ő nyugtalan és megszemélyesült töprengése, amerre Bella István, Ratkó József, Nagy Gáspár, Ágh István találja közösségi revelációkkal teljes líráját. Ebben az ösztön, indíttatás, ízlés

alapján indokolható szövetségben a vers: hétköznapi és ünnep, menny és pokol, pátosz és ironia.

Mennyire védtelen következetessége és mégis mennyire fő-fő fundamentumának számít összeforrottsága az érzékletessel. Komoly magabiztosságot valószínűsít Nagy Gábor műhelyében az aranyalap, a személyesség soha el nem koptatható ereje. „Ha keresnél, huszadik század / Kölyke, kívülre nem találhatsz: / Hús-vér versből vagyok” – írja az *Ady Endre ébresztése* című művében. De vajon nem indokolatlanul emeli-e föl ide, az érzékiségnek e már-már mitologizált fokára a verset? Csak a test van, csak az élet – bukásaink és boldogságaink égnék feszülő temploma: hja, de szép is volna! Csak a test van, csak az élet, s mivel ez momentán nem igaz, a test és az élet peresítése kikerülhetetlen. Amihez Nagy szenvedélyesen ragaszkodik: hogy a világot nem feltevésekben fogja fel, nem gyanúkat pírálgat, hanem azokban a végső egyszerűségeken (öröm, megrendülés, szeretet, gyűlölet) talál ránk, maradék emberségünk humuszában, ahonnét még visszakereshetőek vagyunk.

Az, hogy Nagy Gábornál a költészet kétszeres fogadalom, itt nyer értelmet. Eredetéhez való hűsége, etikája, idiómáinak egy része bizonytalansággal örökség: ahogyan mások is örökölnék. A személyre szabás nem ez. Viszont szemlélete, a költőség első igazolása, amiként a géniusz suttyomban megcsinálja a csodát; beleveti magát az ember lelkébe s ott beszédvályat gerjeszt, az egészen Nagy Gábor esete. Csak az övé. Úgyhogy a jótól a még jobb versekig költő múlja fölül a költőt. A kétszeres fogadalom tehát ugyanannak a poézisnek a pátosztól elvont s az észlira felé elvitt szuggesztíója.

Emelkedetten beszél a nyers földiségről? Igen. Emberi ügy, s ez ma merészség. S hát, Istenem, szívünk is van. Míg azonban konokul megtartott és korrektül katalogizált örökségéből valami szép barna bánat muzsikál, e juss az intellektusban mintha lassan málló rakomány volna, távolság és messzeség. S az ember úgy véli, egészen még nem konzisztens, az épülésnek még a derekán lévő világ – nem is egy vers sugalmazza: a tárgy-rész különbje ki akar egészülni. Több lenni, túlmutatni. Egy nagyon is megbecsülendő vágy dolgozik Nagy Gábor lírikusi kibontakozásában: s ha ez mindent akarás, keveseknél mutatkozik meg oly nyilvánvalóan, mint nála. Nincs lehetetlen érzése, elmért gesztusa, szertelen artisztikuma. De van egy meggyőződése. Hogy minden gesztushoz, érzéshez és gondolathoz, a valóság mindenfajta magunkhoz vett képéhez illik hozzápasszítani az

eshetőség hitét. Az élet és a költészet maradéktalan kielétele mélységes töprengést és bátor telhetetlenséget feltételez. A *Karneváli szimfoniattát* a hétköznapi angyala ihleti, ám jó rendesen megtévezve indulattal: „kufárok tolvajok evangéliumát / zengi a felheccelt csöcselék / bankárok mondják tollba az új imát / épülnek vastraverz-templomok / / úgy isznak áldomást mint a csürhe / kiisszák a Dunát az Amazonast / az óceánt ég-földre esküdve”.

Baudelaire azt mondja, a szép, a csodálatos átitat bennünket, csak nem látjuk. De az is meglesz. A súlyos és melankolikus igékhez eljön a fény jóval kevésbé részvételtjes ideje, a groteszké, az iróniáé.

S a szépről kiderül, hogy *nem a dísz, nem a kellem;* a szép a *gyulás fészke és hideg enyészpont.* Az a sóhaj, mely *al fine* ott lebeg Nagy Gábor töprengései felett, már vallás, s mindenféle formában lehet érteni, a korosodás bölcsességeként vagy bizarrságként is: „Ó, Istenem, angyalaid mind / repülni tudnak, énnekem / meg újra kell tanulnom járni.” E religióban csupán ennyi az érdekes: a ragaszkodó személyesség, s azután bármi jöhet.

Nincs ellentmondás. Ez tartja fogva a legnagyobbakat: a művészi koncentráció, a szenvedély és az emlékezet. Az öncsalás nélküli folytatás igényli tehát az új fogadalmat. Különben se útra, se ellenpólusra nem hivatkozhatna a költő a roppant metafizikai torlasz miatt, amely az *Egy szonettciklus cserepeit* zárja. („Micsoda hibbant nyár! / Megsüketült / Beethoven lakája, az Isten is...”) Ezek után nem egyéb, mint fellegzés, hogy: „Megérti önnön súlyát”. Annyian pró-

bálkozunk belátóak lenni! A szembenézés is benne van e lírában. Bonhómia és felelős attitűd: e költészet szellemes, mint egy franciáé, lengyelesen tartásos, és tárgyyszerű, mintha angol volna – mégsem mintára készül, szavaiból, de tán még elhallgatásaiból is a szerző magyarsága süt. Düheit, fellélegzéseit, játékedvét, egyáltalán egész poétikai kultúráját áthatja a közösségi presztízis, az, hogy a többes szám körén is érvényesen fogalmazza meg magát.

József Attila macskája képtelen egyszerre kint és bent is egeret fogni. Sejtjük, hogy mért. Mégis lelki szűkölködés volna, ha a teremtés mérnökeit és szakértőit, kiváltképp pedig egy fiatalembert meg sem kísértene az ábránd: részt venni e vállalkozásban *egyidejűleg kint és bent.*

Emlékszünk a kertre, noha éppen csak szétnézhetünk ott – kert helyett jutott nekünk a kiüzetés, és egy *Másik kert.* Ám akkor is, mint a dórok, fából vájjuk első oszlopainkat. Lehet, hogy az égbolt és a feléje forduló fák között mitológia áramlik és buzog. Az anyag viszont, amelyből költészetnek kell születnie, maga az égbolt, a fák, a föld: „minden fa gránátrobbanású zöld, / a nap e szűrőn át világít, / kelyhekbe illatos konyakot tölt. / A test csak töltekezni áhít. / / Nyugágyban angyal: boldog vagy unott. / Hátán csonk: szárnya lecsatolva, / mint küldetést, mit így-úgy letudott, / eltette egy szív-forma tokba.” A nyugágyban a lecsatolt szárnyú angyal – ez valami gyönyörű; új és csak azért is szép! Pláne, hogy eztán fog kiderülni, mi van még abban a szív-forma tokban.

Kelemen Lajos

Felpattant az ördöglakat Agócs Sándor: Ördöglakat a számon, Antológia Kiadó, 2010.

Valami fojtott szordínó tartja az Agócs-verset. Egy eredeti végzettsége szerinti építész felelősségteljes tekintete, nehézzé fontolt szava, nem szavajátszó őszintesége. Az „etika architektorként” aposztrofáltam egykor. Lehet rá adni, életérzése korszakosan biztos, érzékeny ütemben jelző. Nem takarja el csengő ritmussal-rímmel az üzenetet. Szinte dermesztő csupaszágában fejlik ki elénk, meglebbentve a lélekben néma katarzist. Gulyás Pállal szólva „ellenállást ad a szavaknak”, s a kifejezés életvezetéssé képes magasztosulni. Közülünk, magyar kisemberek közül szól ő

hozzánk, beszél a nevünkben. Korántsem vigasztalót, ellenben vigasztalanságában végzetesen igazat, lényegpörét. Egy korosodó értelmiségi munkásember mindennapjait éli-írja.

Hogyan? Architektonikus kiegyensúlyozottsággal. Akár „A légtornász...” („bekötött szemmel egyensúlyozom”), „túl a soros vereségen”, találgathatva, de hiába, ugyan „mikor és kire dől rá a Fal”. A felismerés, kimondás sivatagi extázisában megvilágosul hirtelen az ember sorsa. Például szorongásai okaként az, hogy „gyil-

